

Жанна ЯНКОВСЬКА
докторка філологічних наук, професорка,
Національний університет «Острозька академія»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7846-2796>

«ОЗБРОЄНІ ПІСНЕЮ»: ПІСЕННИЙ КОНТЕНТ УКРАЇНИ ЗА ТРИ РОКИ ВІЙНИ

Проблема виходу українського масового пісенного контенту зпід впливу російського музичного застосування постало ще з 2014 року й за останні 10 років тільки загострювалася, особливо в останні три роки. Це логічне бажання відгородитися від ворожого, від того, що приносить страждання. Власне зараз, через три роки від початку повномасштабної війни, можемо говорити про майже повний вихід із сегменту російської музики. Постає питання: як це вплинуло на українську пісенність? Чи «замовкли музи» в нашої знесиленій війною країні?

Можемо з упевненістю сказати, що ні. Так уже, мабуть, закладено в ментальності українців, що ми не тільки радіємо, любимо, сумуємо з піснею, але й боремося, і навіть страждаємо та плачемо. Мало того, нинішня масова музика за ці роки скинула із себе шкаралу російськості, стала більш національною, патріотичною та водночас глибшою, навіть філософською, різною, але точно іншою. Цю думку стверджує уже новий документальний фільм американського режисера та продюсера Раяна Сміта «Озброєні піснею», який вийшов у прокат 2024 року, а в лютому 2025го демонструвався по телебаченню на каналі «1+1». Він засвідчив, що навіть у найбільш критичних умовах пісня надає сили, єднає, викликає радість, рішучість і слюзи, допомагає подолати стрес. Тому так виходить, що, перефразовуючи відомий вислів, можемо стверджувати: коли летять ракети, то наші музи не мовчать – вони кричать і плачуть.

Загалом емоційний діапазон сьогоднішньої музики дуже різноманітний. Це можна говорити і про професійний музичний контент на кшталт виступів «Океану Ельзи» та В'ячеслава Вакарчука на тлі руїн після ворожого ракетного обстрілу, зруйнованих домівок, мрій, життя; і про надривно-патріотичну «Ой у лузі червона калина» Хливіюка на тлі дзвіниці Софії Київської чи про притишений голос тендітної «Пташки» серед руїн Азовсталі зі зворушливо-впертим «Зродились ми з великої години...». Згаданий фільм дуже на часі, передає різноманітність сьогоднішньої української пісні, музики, яка стала теж засобом боротьби. Залишається сподіватися, що світ це побачить і почує.

У цьому контексті варто поговорити про те, як змінювався репертуар української пісні, аби стати таким, яким він є зараз. Про це відзнято цикл передач, які йдуть на каналі «Суспільне. Культура»; це обговорюється на ютуб-каналі, написано ряд досліджень, серед яких праця О. Кирилюк «Фольклоризм сучасної авторської пісні» [1] та ін.

Звичайно, українські музичні платформи від 2014 року *поступово* звільнялися від російського контенту й наповнювалися своїм. У тематично-змістовому просторі української пісні намітилося кілька течій, які, розвиваючись окремо, індивідуально, разом утворюють багатозвучну, семантично наповнену єдність.

По-перше, можемо говорити про вихід на пік популярності народних пісень, причому іноді дуже давніх, що звучать як голос предків, як послання. Їх виконують як в автентичному звучанні, так і в обробці. Вони перемагають на популярних шоу, таких як «Голос країни», «Україна має талант», «Хфактор», звучать на ютубі, у Тік-Ток та соцмережах, де мільйони вподобайок збирають голоси, як правило, молодих, невідомих талановитих виконавців, які популяризують народну пісню, доводять її непроминущість. Іноді народна й авторська пісні ніби на межі, оскільки поєднують у собі фольклорні мотиви й сучасні музичні тенденції. Кого нині не хвилює «Пливе кача», «Летіла зозуля» й т. ін.? Дивує, як ми раніше могли забувати, що маємо такі скарби. Невже для цього потрібна війна, загроза зникнення як етносу?

Другою групою пісень, що стали дуже популярні в роки війни, є стрілецькі й повстанські пісні, багато з яких авторські, проте не всі імена авторів збереглися. Ці пісні теж межують із народними. Найголовніше завдання, що постало сьогодні перед українцями, – це зберегти незалежність, яку виборювали й повстанці. Та й ворог залишився той самий. Тільки в 40х роках ХХ ст. співали ці твори в лісах та криївках. Нині ж лунають вони на весь світ, не тільки в Україні: «Ой у лузі червона калина», «Батько наш Бандера...», «Ой у лісі-лісі, під дубом зеленим...», «Я козачка твоя...» та багато інших. Збірник стрілецьких пісень укладено й проаналізовано сучасною вченою О. Кузьменко та видано у 2005 році [2]. Вони сьогодні отримали буквально нове дихання.

Актуалізувалася нині й українська пісенна класика. Нерідко у виконанні сучасних артистів звучать «Києве мій», «Мальви», твори, які виконували Дмитро Гнатюк, Анатолій Солов'яненко, Назарій Яремчук та інші відомі виконавці 60–80х років ХХ ст.

Ще одна потужна музична течія – це авторська пісня. Нині з нею виступають і окремі автори, і групи, як Артем Пивоваров, «Анти-тіла», «Kalush Orchestra», «KOSAK SYSTEM» і т. ін. Сьогодні це дуже великий пласт творчості, що вивів на сцену нові імена, надав їм популярності, у якому зреалізувалося багато талановитої молоді. Серед цих творів звучать патріотичні мотиви, а також наявні глибоко психологічні та емоційно навантажені (згадайте лише «Де би не була, не забуду дім», «Українське сонце зійшло», «Люди-титани», «Фортеця Бахмут» та ін.). Це твори, які насправді з українцями пліч-о-пліч у боротьбі. Мало того, як ніколи раніше, по-сучасному зазвучали пісні на слова Тараса Шевченка, Ліни Костенко, Василя Стуса, Максима Рильського, інших поетів-класиків.

Є серед сучасного музичного контенту й так звана байрактарщина (від назви пісні «Байрактар»). Цей термін увів до вжитку музичний журналіст Максим Чухліб, він швидко прижився і став поширеним. Ці пісні тематично різноманітні. Серед них багато «одноденок», які звучать дуже недовго, оскільки в них співаки (найчастіше теж маловідомі, молоді) узагальнюють контекст війни, спрощують його, намагаються дати індивідуальну інтерпретацію подіям, здобути популярність. Вони не витримують конкуренції з попередньо названими творами й у нинішній ситуації мало цікаві слухачам.

Звичайно, це тільки коротка спроба класифікації сучасної масової музики, культурологічний огляд заданого формату, можна сказати, тези як вступ до теми, адже, якщо говорити детально, то кожна із цих груп має розгалуження та підгрупи; можна назвати багато імен та назв гуртів, творів, класифікувати їх з різних поглядів. Проте хочеться зафіксувати головне (бо ми пам'ятаємо й маємо змогу порівняти): за останні роки українська пісня, як і загалом музичний простір, кардинально змінилися. Пісенна творчість звільнилася від почуття меншовартості, від російського диктату, вона інша, вона всюди разом з українцями – не тільки на сцені, у житті, але й на передовій.

Джерела та література

1. Кирилюк О. С. Фольклоризм сучасної авторської пісні. Київ : Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2013. 150 с.
2. Стрілецькі пісні. Збірник / упоряд. та авторка вступної статті О. Кузьменко. Львів : Інститут народознавства НАН України, 2005. 640 с.